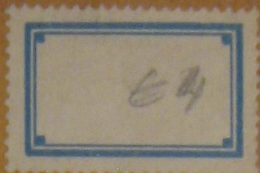

BELLAMY

HET JAAR 2000

EN DE

ARBEIDERSKLASSE

DOOR

A. L. CONSTANDSE

Feb '36

UITGEVERIJ
„DE ALBATROS"
DEN HAAG

Sterkman
T. de Winter

BELLAMY HET JAAR 2000

EN DE ARBEIDERSKLASSE

DOOR A. L. CONSTANDSE

Inleiding.

Naarmate de huidige crisis meer en meer om zich heen grijpt, een blijvende verstoring blijkt van het kapitalisme en immer minder bestaanszekerheid garandeert, worden de stemmen luider van hen, die een andere wereldorde wensen.

Tal van kleine bezitters worden gedupeerd, vele intellectuelen zijn werkloos, winkeliers zien nu hun zaak ondergaan. En vele lieden, die zich nimmer met de politiek hebben beziggehouden, zoeken een uitweg uit de crisis. Ze zijn grotendeels pacifisten, want ze willen geen krijg. Ze menen het goed met de mensen, en gunnen ieder het zijne. Maar tevens zijn ze geen revolutionnairen, maar rustige burgers. Ze zouden niet gaarne in conflict komen met de regering, geen reputatie van „oproerlingen" willen verwerven. Ze zijn goede Nederlanders en willen het eerst de crisis opheffen voor het Nederlandse volk.

Zo groeien de plannen. Sommigen bescheiden en reformistisch, zonder enige waarde voor de opheffing van de crisis in haar geheel — zoals het Plan van de Arbeid van S.D.A.P. en N.V.V. Weer andere plannen vermetel en fantastisch. Aldus is er een beweging voor „rollend geld", die meent, dat indien iedereen wordt gedwongen, zijn geld uit te geven, en het niet kan oppotten, er geen crisis meer zal zijn Maar men ziet over

het hoofd, dat niet het geld, maar het kapitalisme de oorzaak is van onze ellende. Wanneer de één honderdmaal zoveel kan verteren als de ander, blijft toch parasitisme en ongelijkheid. Wanneer de één productiemiddelen, grond, fabrieken enz. kan kopen, en de arbeidskracht van den niet-bezitter tegen geringe prijs verwerft, verandert er niets, als men het geld „rollend" maakt.

Dan zijn daar de technocraten. Ze hebben belangrijke — hoewel vaak onbetrouwbare — statistieken verzameld over de rijkdom van de aarde en van het produktie-vermogen. Maar ze zouden een heerschappij willen, waarbij de staat in handen zou zijn van de technici. En wie garandeert ons, dat dan dezen niet een bevoorrechte bureaucratie, een dictatoriale kliek zouden worden?

We spreken nu niet van de mensen van de grondwaardeleer, die één belasting willen op grondwaarde en menen daarmee de wereld te genezen. En ook niet over de propagandisten voor het Plan van Upton Sinclair, om de werklozen te doen arbeiden in een afgesloten werkgemeenschap, met en voor elkaar — alsof men een socialistische maatschappij in het klein, kon scheppen in een kapitalistische staat. En daar is dan de Bellamy-beweging, terwijl alle een soort van verzamelpunt vinden in de „Synthetische Orde".

We kunnen er niet aan denken, hier al deze speculatieve theorieën te behandelen. Want kenmerk van alle is, dat ze zonder sociale omwenteling en zonder moeizame strijd menen te kunnen slagen. En hun grootste dwaling, hun gevaarlijkste ook, is het geloof in de **staat.**

Men kan tegenwoordig steeds algemener de gedach-

te verbreid vinden, dat de staat zou zijn geroepen, om als vertegenwoordiger van de gemeenschap — wat de staat niet is — alle problemen op te lossen. De nationale, de souvereine staat wordt als een godheid aanbeden. Men wijt aan het individualisme alle kwalen, en wil een orde, die berust op staatsalmacht en volkomen ondergeschiktheid van de enkeling aan die staat. Dat heet „orde en tucht". Men spreekt over **arbeidsplicht** en **staatsbedrijven,** alsof de individuele vrijheid een vod was, dat men kon wegsmijten. Terwijl generaties eeuwen hebben gestreden, om zich de primitiefste rechten en vrijheden van het individu te verwerven, zal men die in blinde vrees voor honger en nood opofferen. Men meent te ruilen: vrijheid tegen brood.... De staat, niet alleen met politieke, maar ook met economische macht bekleed, wordt een tyrannieke macht zonder weerga, zoals in Rusland en in de vele fascistische landen reeds het geval is. Het geweldige gevaar, dat de mensheid bedreigt, is **deze** staat, die de macht verwerft, de persoonlijkheid volkomen aan zich ondergeschikt te maken, dictatuur en terreur te scheppen, en de voorwaarden der cultuur — vrijheid van meningsuiting, recht van critiek en oppositie, veelvormigheid in levenshouding en wereldbeschouwing, variatie in types — te vernietigen: een monstergezag, dat in eenvormigheid en grauwe dienstbaarheid zijn bestaansrecht vindt....

Zeker, de brave zielen zullen ons tegenwerpen, dat „ze dat niet bedoelen". Ook in Duitsland hebben de zielige kiezers het ook niet „zo bedoeld". Des te erger. Wie gevaren schept, die hij niet kent, speelt met vuur. Wie als dilettant zich met politiek bemoeit, dan „de staat" aanroept als redder in de nood, en achteraf ver-

baasd is, dat die staat daar gebruik van maakt, om uit te groeien tot een bureaucratisch ondier — die is daarom gevaarlijk, omdat hij **bruikbaar** is, een gemakkelijk slachtoffer is voor slimmelingen, die wèl weten, wat ze willen. En vele autoritaire en hebzuchtige naturen, die geen kans meer zien in het kapitalisme carrière te maken, wachten op de gelegenheid, de **staat** daartoe te benutten, en zich als bureaucraten, als een bevoorrechte kliek, meester te maken van een dom volk....

En daarom — hoewel we van de oprechtheid van vele Bellamisten overtuigd zijn — bestrijden we de Bellamy-beweging, die droomt van een „vadertje staat" en van goede herders aan het hoofd....

Bellamy.

Herhaaldelijk, op vergaderingen, zowel als in brochres (bijv. in die van Mr. IJssel de Schepper) wordt Bellamy **een Ziener** genoemd. Men is zo overtuigd, dat zijn beeld ener samenleving zal worden verwerkelijkt, dat men in hem een profeet aanschouwt, die heeft voorspeld, wat in het jaar 2000 waarheid zal zijn. Er zit een zeer religieus element in het boek van Bellamy, maar meer nog in de redevoeringen en brochures van zijn aanhangers. Een element van **geloof** vooral. Maar in Bellamy zo iets te zien als een profeet, gelijk de bijbelse predikers werden beschouwd, is voor onze tijd toch wel wat zwaar te verteren....

Immers, wie was Bellamy?

In het jaar 1850 wordt in Noord-Amerika in Massachusetts Edward Bellamy geboren. Op zijn 18de jaar maakt hij een reis door Europa, wordt getroffen door de armoe en de klassentegenstellingen — hij had er vreselijker kunnen vinden in Amerika met zijn neger-

bevolking! — dacht er over na, hoe goed de wereld wel zou kúnnen zijn. Jaren hield dit hem bezig en in 1887 schreef hij zijn boek „Looking backward" („Terugblik")' vertaald onder de naam **„Het Jaar 2000."**

In deze fantastische roman heeft Bellamy, onder de invloed van Marxisten als Bebel — diens boek over de „Vrouw en het Socialisme" schijnt één der weinige te zijn geweest, die hij kende — het volgende verhaal geschreven:

Een rijk jongmens, Julius West, wil huwen, laat zich een huis bouwen, en trekt daar reeds in, nog vóór het voltooid is. Die voltooiïng laat op zich wachten, omdat een werkstaking haar onderbreekt. Julius West, die lijdt aan slapeloosheid laat zich nu in slaap brengen, laat ons zeggen door een magnetiseur, die hem in die hypnotische slaap laat vertoeven — ziehier de fantasie in ongebreidelde vorm — tot in het jaar 2000. Intussen is het huis, waarin West vertoeft, afgebrand, maar de afgesloten kelder, waarin deze slaapt — vanwege de slapeloosheid — is intact gebleven, en eerst in het jaar 2000 graaft men den jongen man uit....

In het nieuwe Boston nu, leidt Dr. Leete hem rond, en Julius West vindt dus alle gelegenheid de nieuwe samenleving te vergelijken met die van het jaar 1887 — waarbij de oude wereld er natuurlijk slecht afkomt.

Later heeft Bellamy in zijn boek „Equality" (gelijkheid) nog geprobeerd, ons zijn roman voor te stellen als een ernstige poging tot oplossing van het sociale vraagstuk. Hij ging namelijk betogen, dat zo'n maatschappij, als hij had gedroomd, wel zou kunnen bestaan, en hoe dat zou mogelijk zijn. Had men eerst nog aan een blote verbeelding kunnen denken, nu moest men Bellamy wel ernstig gaan nemen als een sociaal

hervormer. En aangezien hij een fel tegenstander was van klassenstrijd, van anarchisme, van revolutie enz. konden zijn aanhangers zonder gevaar zijn boeken aanbevelen.

In het jaar 1898 stierf Bellamy, en reeds toen had zijn boek grote bekendheid verworven.

Grondgedachte van Bellamy.

Bellamy denkt zich een staat in, die alle eigendommen en alle produkten bezit en beheert. Het volk staat in dienst van die staat, door **arbeidsdienstplicht,** van 21 tot 45 jaar, maar verbruikt ook wat die staat voortbrengen doet. Tot hun achttiende jaar studeren de jonge mensen, worden klaar gemaakt voor een vak, en van hun achttiende tot hun één-en-twintigste jaar maken ze een proeftijd door. Ze zijn recruten, moeten alle opgedragen werk verrichten, staan onder strenge tucht, en treden dan in het beroep van hun keuze op hun 21ste jaar.

Wie zullen deze staat nu regeren? De bekwaamsten, de wijzen. Dit is niets nieuws. De utopie van Plato en veel later die van Saint-Simon was dezelfde. Men geloofde, dat goede en wijze regeerders de mensen beter en de samenleving gezond zouden maken. Het geloof in de „goede leiders" heeft zelfs Multatuli nog parten gespeeld.... Alleen is het bij Bellamy ietwat verbluffend te lezen in zijn tweede boek: „Het stelsel is best te verenigen met de meest blinde plaatselijke vooroordelen. Het regelt, alleen de economische organisatie en bemoeit zich verder niet met de maatschappelijke betrekkingen der mensen onderling." Alsof die niet juist geheel samenhingen met de economische verhoudingen....

Aan het hoofd nu staat de President. Hij benoemt de rechters, die uit hun midden weer het hoogste Gerechtshof kiezen. De rechters worden verondersteld de „wijzen" te zijn, omdat ze boven de 45 jaar zijn en dus hun arbeid in dienst der gemeenschap hebben volbracht. Ze zijn „eenvoudige, ernstige, algemeen ontwikkelde, scherpzinnige lieden".

Men moet erkennen, dat de President een wonder van wijsheid wezen moet en van goedaardigheid tevens, dat hij zulke brave rechters kiest. . . . Overigens hebben de rechters niet veel te doen, want alles gaat van een leien dakje. „De grondbeginselen, waarop onze samenleving is gebaseerd, regelen voor altijd wrijvingen en misverstanden, die in Uw dagen wetgeving vereisten." Dat elke samenleving in wording is, steeds voor een andere moet plaats maken in een eeuwigdurend proces, scheen niet door te dringen tot Bellamy. Zijn staat had het eeuwige leven. . . .

Niettemin heeft die staat nog immer een politie en gevangenissen. . . .

De President is hoofd der regerings-administratie. Hij wordt gekozen uit de tien hoofden van de tien industrie-legers, door allen, die boven de 45 jaar zijn. De nog werkenden hebben geen stemrecht in deze gevallen. Zo belet men „het vleiën der grote menigte of de kuiperij". Men ziet, dat de leiders zich als verre superieur beschouwen boven „de menigte. . . ."

Hoe worden nu de Tien Hoofden van de industrielegers gekozen? Alweer door de oudste leden van het industrieleger, die dus de leeftijd van 45 jaar hebben gepasseerd. **Onder** deze hoofden staan weer, de generaals van de berijfsorganisatie — en deze generaals worden weer door de ereleden gekozen van ouder

dan 45 jaar. Al deze leiders nu stellen de onderleiders aan — **„van hogerhand"** — van de rang van onderluitenant af tot dien van kolonel. Tot het onderluitenantschap komt iemand „door zijn uitmuntendheid." Hoe? Vaak bij keuze — maar die waarborgt toch niet, dat de uitmuntenden zullen gekozen worden. . . .

In Bellamy's tweede boek heeft hij veel meer ruimte opengelaten voor vrije verkiezingen, rechtstreeks door de stemgerechtigden. In het **„Jaar 2000"** echter is de „hierarchie", de opvolging van gezaghebbers, zeer reactionnair. Men regeert het volk, over het volk, zonder dat het wezenlijk mee-regeert. In de roman is er geen sprake van zelfs maar algemeen kiesrecht, doch van „getrapte verkiezingen". Ja, erger, practisch hebben we te doen met een bureaucratische kliek, waarvan de President de rechters kiest, en andere leiders weer den president. Ze vormen een kaste, waarvan de leden elkaar wederkerig benoemen.

We zagen nu, dat: „de generaal benoemt de rangen onder zich." De leider moet zijn mensen tot grote prestaties weten te brengen. „Nadat iemand leider wordt, hangt zijn rang niet meer af van de voortreffelijkheid van eigen arbeid, maar van die van zijn mensen. „Onder hem staan de vele rangen, met geheel aan de basis de werklieden, die recruten zijn geweest en nu tot een van de drie klassen van werkers kunnen behoren, waarin ze zijn verdeeld. Weer hangt van de bekwaamheid af, tot welke klasse ze zullen stijgen.

Andere bijzonderheden.

Deze hele rij van leiders nu bepaalt, dat de produktenverdeeld zullen worden onder alle volwassen leden naar het beginsel van de gelijkheid. Men maakt elk

jaar op, welke volgens het produktie-plan de opbrengst van de bedrijven kan zijn, en men verdeelt die over het totale aantal leden van de staat. Zo stelt men ieders aandeel vast. Elk lid dan krijgt een legitimatie-kaart, met een aantal bonnen — verbruiksgeld — welke hij binnen het jaar moet besteden. Geld ophopen kan hij niet op deze wijze. Dat de produktie veel hoger zal zijn dan heden, valt te begrijpen.

Wat echter veel minder valt te begrijpen, is in welke **waarde** Bellamy eigenlijk wil rekenen. De goederen toch moeten een zekere prijs hebben, en een lid van de staat een zeker inkomen. Heden is daarvoor goud de maatstaf. Wil Bellamy een gouden standaard? Daarmee kan men uitdrukken, welke waarde een produkt heeft, in vergelijking met goud. Maar goud heeft in de maatschappij van Bellamy geen waarde meer. Bovendien blijft dan te bepalen de onderlinge waarde der dingen: hoeveel appelen is een paar schoenen waard? Met ons huidige geld is dat te bepalen. Als de schoenen drie gulden en een appel vijf cent kost, is een paar schoenen 60 appelen waard. Maar deze verhouding verandert met de dag, en geld heeft dus nooit een **vaste** waarde. Hoe is dat in het Jaar 2000? Iemand levert aan de maatschappij een aantal uren, en de vraag is nu: hoeveel produkten verkrijgt hij voor die uren? Bellamy gaat daar niet op in. Er is socialistisch natuurlijk maar één mogelijkheid: dat de waarde van alle produkten wordt berekend in arbeidsuren, en dat men dus van grondstoffen, machines, produkten enz. noteert, hoeveel **uren** arbeid ze **gemiddeld** vertegenwoordigen. Men ruilt dan uren tegen uren, arbeid tegen produkten van arbeid. Maar een bloeiend socialisme kent een heel andere oplossing, namelijk

het **„nemen naar behoefte"** van al datgene wat de maatschappij **in overvloed** bezit en voortbrengt — **en** gemeenschappelijk gebruik van het andere. „Nemen naar behoefte" van aardappelen, groente, melk, brood (niemand kan meer nemen, dan hij kan verbruiken) vrij gebruik van weg, tram, trein, onderwijs, bibliotheek, schouwburg enz. En gemeenschappelijk gebruik van auto's, schepen, vliegtuigen, naar er van zijn.

Juist de **dagelijkse** vrijheid van gebruik is de beste waarborg tegen misbruik. Wie dagelijks aan de normale behoeften kan voldoen, zal geen levensmiddelen — die trouwens ook bederven — oppotten. Natuurlijk is **opvoeding** tot deze vrijheid voor elke nieuwe generatie onontbeerlijk, maar niet het verbruiksgeld, doch het „nemen naar behoefte" is einddoel.

Waarover Bellamy ons echter **niet** in het onzekere laat, is zijn nationalisme. Hij zegt daarover: „Een volk voelt er in deze tijd niets meer voor, om waren in te voeren, als deze in eigen land kunnen worden geproduceerd. Daardoor wordt de buitenlandse handel steeds meer beperkt en de lijst van voortbrengselen, die men niet in eigen land kan produceren, steeds kleiner. . . ." Geen land wil meer van buitenlandse handel afhankelijk zijn. . . .

Dat alles is inderdaad al een droevige realiteit in. . . . het jaar 1936. . . . Elk land wil zich zelf bedruipen. Tot ongeluk voor allen. Inplaats dat elk land zich specialiseert op wat het 't best en goedkoopst kan produceren, al naar bodemrijkdommen en klimaat, gaat elk land met ontzaglijke kosten kuntsmatig en duur voortbrengen, wat veel gemakkelijker elders ware te verkrijgen. De internationale vrije ruil wordt vernietigd. Dat is gëen reden tot juichen, maar eerder reden

tot pessimisme en afkeer van de nationale zelfgenoegzaamheid. In elk land schrompelt de welvaart ineen, en ook in de toekomst is socialisme in één land nooit mogelijk. De onderlinge afhankelijkheid zal economisch blijven bestaan, en vooral geestelijk en zedelijk is het internationaal verkeer en de uitwisseling van goederen — ook culturele — onontbeerlijk. Elke vooruitgang is resultaat van de arbeid der ganse mensheid, en niet van het werk van één natie. Daarom is deze theorie van nationale zelfbevrediging kortweg reactionnair.

Hoe onklaar Bellamy echter was, blijkt weer hier uit, dat zijn standpunt ten aanzien van de vrouw een mengeling is van conservatisme en revolutionnair willen. De vrouwenlegers toch staan onder een aparte commandante, en de „vrouwen leven **onder geheel andere regels,** en maken eerder een bevriende macht uit, dan een onderdeel van het mannenleger. Ze hebben een uitsluitend vrouwelijk bestuur." „We hebben de vrouw een wereld apart gegeven. . . ." Maar juist dit is conservatief. Immers, wij willen **gezamenlijke** opvoeding van jongens en meisjes, samenwerken in de bedrijven van mannen en vrouwen, en in tal van bedrijven kunnen vrouwen even veel presteren als mannen. Men denke aan administratie, restaurants, opvoeding, geneeskunde en wat niet al. Die scheiding tussen mannen en vrouwenbedrijven wijzen we dus zeker af.

Maar anderzijds stelt Bellamy de eis van economische gelijkheid tussen man en vrouw, waar we warme voorstanders van zijn. Alleen. . . . dat waren de socialisten al een halve eeuw vóór Bellamy zijn „Gelijkheid" schreef. De eer voor deze beginselen komt

niet aan Bellamy toe, maar aan de eerste generatie van socialisten. En vooral de anarchisten hebben voor deze vrouwenbevrijding geijverd als geen andere richting. Dat liefde en huwelijk slechts gezond kunnen zijn bij wederzijdse vrijheid, en dat gemeenschapszorg voor het kind noodzakelijk was, om de ouders niet noodgedwongen te doen berusten in een mislukt huwelijk, is zeker geen Bellamistische ontdekking.

Dat Bellamy zowel lichamelijke als geestelijke opvoeding wil, constateren we met genoegen. Dat hij echter grote uitvindingen zou hebben voorzien, toen nog niemand daaraan dacht, is volkomen onjuist. Eerstens was in zijn tijd de techniek in Amerika reeds vele moderne uitvindingen op het spoor, en dán was de ongebreidelde en toch niet zinneloze fantasie van Jules Verne heel wat stoutmoediger dan die van Bellamy. Van de meeste nieuwe vindingen heeft hij trouwens niet geweten.

Anti-kapitalisme.

In de eenvoudige zin van het woord is Bellamy natuurlijk een anti-kapitalist. Daarom willen we gaarne erkennen, dat zijn critiek op het kapitalisme — die trouwens voor de hand ligt — zeer goed is. Zijn hekeling van de verschillen in rijkdom en welvaart, van de verspilling en mislukkingen, de armoe die heerst ondanks de rijkdom der aarde — we onderschrijven ze volkomen. Ook dat hij de filantropie afwijst, omdat ieder rècht heeft op voedsel en verzorging, is ons sympathiek. Dat men overvloed zou kunnen produceren erkennen we evenzeer, vooral na de verbeteringen der techniek. Het beginsel van de gelijkheid van man en vrouw is ook het onze. En dat ieder een gelijk aan-

deel in de maatschappelijke welvaart behoort te bezitten, is ook ons principe. Juist deze economische gelijkheid is voor anarchisten immer een eis geweest voor de toekomst. Gelijkheid niet in de zin van uniformiteit, van grauwe eenvormigheid, maar in de zin van gelijkwaardigheid, van gelijke levenskansen en mogelijkheden tot geluk.

En niettemin heeft — terecht — de anarchist Tucker in Amerika gesproken van „een satire op het socialisme" — heeft Domela Nieuwenhuis het oordeel onderschreven, dat men hier een beeld had van „een flinke ordelijke kostschool voor grote mensen" en sprak hij van een „sensatie-roman", van „een maatschappij van goedgevoede staatsslaven". Laten wij — aanhangers van de denkbeelden van Domela Nieuwenhuis — trachten uiteen te zetten, waarop hij zijn vonnis baseerde.

Staat en socialisme.

In de lectuur der Bellamisten en in Bellamy's boeken zelf wordt geregeld gesproken over de „regering", over „staat" en dergelijke, zonder dat de schrijvers zich ook maar enigszins hebben rekenschap gegeven van de vraag, wat toch wel de staat is. Steeds weer vereenzelvigen ze **staat** met **gemeenschap,** hoewel dit twee zeer onderscheidene dingen zijn. De gemeenschap is tientallen eeuwen **ouder** dan de staat, en kan zeer wel zonder hem bestaan. Waarom zou de mensheid zich niet anders organiseren dan in naties, waarom zou ze niet zonder staatsgrenzen kunnen leven?

De staat is — dat zal ieder erkennen — een onvrijwillige verbintenis, die wordt afgedwongen door geweld. Dat wil niet zeggen, dat de staat steeds geweld

zou moeten gebruiken — maar in laatste instantie wordt men met het geweld bedreigd — met sabel en gummistok der politie — met de karabijnen der marechausée. Daarin verschilt de staat van de gemeenschap. Ook de samenleving is in zekeren zin een gedwongen organisatie. Men kan haar niet verlaten — tenzij door zelfmoord. Men is wel genoodzaakt, zich aan zeden, voorzover die van economische aard zijn, te onderwerpen. Maar die dwang is er dus één van zeden, van gebruiken, gewoonten, van de wijze van produceren en distribueren. Ze is indirect, en berust op de noodzaak, zich aan te passen aan de omgeving. Van het economisch stelsel gaat een zekere dwang uit, de gemeenschap **zelf** openbaart zich hier als „een macht."

Wie echter spreekt over **gezag,** in de zin van staatsgezag, doelt juist op dat gezag, dat de macht aan de gemeenschap ontneemt, de samenleving als zodanig machteloos maakt. Het verschil tussen **gemeenschap** en **staat** blijkt misschien het duidelijkst uit het feit, dat de staat, voor zich, een gans andere moraal heeft dan de zedeleer der samenleving. Wat de mens als lid der gemeenschap is verboden — om ethische redenen — is de staat geoorloofd: het doden, het veroveren van grond, enz.

Wat is dan die staat? Een reeks van functies, van organisaties, van beambten en van autoriteiten — een minderheid, die over de meerderheid regeert. Echter — waarom gehoorzaamt die meerderheid? Uit vrees? Maar zeker niet alleen uit vrees voor het staatsgeweld. Neen — **uit afhankelijkheid.** Het volk, het arbeidende volk dan, beschikt niet over de produktie-middelen, niet over de fabrieken, de grond, de transportmiddelen

enz. De niet-bezitter kan slechts leven, door zijn arbeid te verkopen aan wie wél produktiemiddelen heeft. Vindt hij geen „werkgever", dan verhongert hij. Die werkgever is natuurlijk een winstnemer. Hij huurt den arbeider alleen, omdat hij winst kan behalen. En daaraan ontleent de kapitalist zijn gezag: aan het feit, dat de werkers — die alles en alles hebben geproduceerd — niettemin niets bezitten. Het resultaat van hun arbeid is hun ontnomen. Daarom zijn ze afhankelijk, daarom kunnen ze afhankelijk, daarom kunnen ze geregeerd worden.

De staat is dus een organisatie, die berust op het kapitalisme, op het feit, dat de massa's in loondienst staan, dat ze zich moeten laten gebruiken.

Men vergisse zich niet in het karakter van bijvoorbeeld de Russische staat. Deze heeft niet de privaat-eigendom afgeschaft, om hem tot gemeenschapsbezit te maken, maar om alle eigendom tot **staatseigendom** te maken, alle eigendom te monopoliseren. De staat is daar de enige werkgever geworden, nog gevaarlijker dan in de democratische maatschappij. Wie zich daar verzet tegen de staat, verzet zich tegen zijn patroon en is meteen brodeloos gemaakt, indien niet Siberië hem wacht. Het is dan ook een hachelijk feit, dat een der Bellamy-brochures, „Gelijkheid voor allen" eist, dat men in Rusland „al zijn bedrijven tot absolute staatsbedrijven maakt, geen enkele uitgezonderd."

De Bellamisten willen nu die staat tot een groot verzekerings-instituut maken, die ieders leven verzekert — zijn inkomen, zijn pensioen, zijn verbruiksartikelen. Maar het is klaar dat de staat daarmee beschikt over leven en dood!

En is het niet grenzeloos naïef, te menen, dat dan . . .

gelijkheid zou mogelijk zijn? Waar de één regeert, en de ander geregeerd wordt, kan geen gelijkheid bestaan. Wie het gezag bezit, maakt daarvan gebruik. En het is een bijgeloof, dat Leiders, hoe „socialistisch" ze zich ook noemen, gezag **niet** zouden aanwenden ten bate van een stelsel of van belangen, die gunstig **voor hen** zijn. Het zou in strijd zijn met de menselijke natuur, te geloven, dat gezag wordt uitgeoefend in het belang van degenen, die overheerst moeten worden. Zeker, men moet rekening houden met die anderen — maar het bezit van gezag is voor hen, die autoritair zijn aangelegd, zulk een begerenswaardig iets, dat ze in laatste instantie aan die begeerte andere overwegingen opofferen. Geen gezags-instelling schaft zichzelf af....

Zeker — de Bellamisten hebben zich een soort leiders ingedacht van zulke verheven kwaliteiten.... dat ze niet bestaan. Want het gebeurt méér, dat een goed mens door het bezit van gezag slechter wordt, dan dat iemand zijn zedelijke beginselen kan dóórzetten. Hoe vaak is niet erkend, dat een regeerder niet kan toegeven aan ethische overwegingen — omdat hij dan het gezag in gevaar zou brengen? En als men „bekwame" leiders wil — welke garantie hebben we, dat deze bekwaamheid niet met geraffineerdheid en onzedelijkheid tezamen gaat? Ten slotte: welk een gevaar er in schuilt, dat lieden als Goering, Goebbels en de hunnen, nooit zo veel hadden kunnen doen moorden, als ze **geen** gezaghebbers waren geweest. Waarschijnlijk zouden ze geen kans hebben gekregen, op enige wijze hun geweldsdrift en haat uit te vieren. Nu staat een volk er aan bloot.

Wanneer in de Bellamy-staat een kliek, een bureau-

cratische kaste, waarvan de leden elkaar benoemen, en die niet eens door de werkers zelf worden gekozen en afgezet (—al heeft Bellamy in zijn tweede boek dat wat gecorrigeerd —) als de staat zulk een geweldige macht kreeg — en — als zulk een leiders-regering zou optreden, ware alle vrijheid en gelijkheid verwoest.

Verwerkeling.

Afgezien echter van de critiek op de samenleving, zo als Bellamy zich die voorstelt, is zijn boek utopisch, omdat hij niets beschrijft van de **overgang**, van **de weg** tot zo'n samenleving. Bellamy is eigenlijk van alle strijd wars. Hij gelooft, en hij wil bekeren. Hij wil zich richten tot alle klassen en tot alle standen, en hen overtuigen, dat ze alles moeten afstaan aan de staat en dan hun lot in zijn handen moeten leggen. Zo is het Bellamistisch geloof gelijk aan het Christelijke, dat nutteloos en vergeefs twee duizend jaar het Evangelie heeft gepredikt, en nog immer gelooft aan zijn verwezenlijking door het ingrijpen van God. Een Bellamistisch dominé heeft me gezegd, dat hij zulk een wedergeboorte, die als een heilige stroom de mensen zou doortrillen, verwachtte. **Het wonder**.... als laatste toevlucht....

Nu zijn er in de samenleving een aantal conflicten, waarin men partij kiest. De Bellamisten willen geen partij kiezen. Ze willen niemand afstoten, geen katholiek en geen sociaal-democraat. Bij staking, bij oorlog, bij revolutie of wat ook, **weigeren ze** stelling te nemen, omdat ze dan aan de strijd van heden zouden moeten deelnemen. Daarom ook wijzen ze klassenstrijd af. In de brochure „Gelijkheid voor allen" wordt het arbeidsloze inkomen zelfs met rust gelaten. Degenen, die hun bedrijven aan de staat afstaan, krijgen alles betaald.

De staat crediteert jaarlijks aan de eigenaren een som, gelijkstaande met de rente van de waarde, die de fabrieken, woningen, gebouwen hebben op het tijdstip van de overname...." Om deze oudbakken sociaaldemocratische kost op te dienen was het toch niet nodig een nieuwe beweging te scheppen! In een andere brochure „Economische gelijkheid" belooft men een Plan, „waarbij de bezittende klasse geen financieel na deel zal ondervinden" welk plan „aan de regering zal worden aangeboden." Socialisme zonder risico voor de bourgeoisie — dat is niet kwaad.... In het orgaan der „Nederlandse Bellamy-beweging" propageert men „vrijwillige" overheveling van alle produktie- en distributiemiddelen." Ik zie de bourgeoisie al lopen.... In het nummer van Sept. '35 lezen we, dat men een commissie of deputatie wil benoemen, „om rechtstreeks naar onze koningin te gaan, en Haar de nood van het land, waarmee Zij al voldoende bekend is, opnieuw voor te leggen.... en Hare Majesteit te verzoeken, Ministers aan te willen stellen, die de Maatschappij in de banen willen leiden zo als Edward Bellamy dat beschreven heeft in zijn boeken." Ook wilde men ontvangen worden door den heer Colijn, die geen gelegenheid had....

Is het niet zielig? Want eerstens is het dwaas, te geloven, dat de koningin en de heer Colijn, beide overtuigd van het feit, dat de huidige orde „door God is gewild," beide ook een waardigheid bezittende, die alleen in het huidige systeem mogelijk is — dat ze bekeerd zouden worden.... En stel, dat dit mogelijk ware — dat zo wel de koningin als de heer Colijn een complete revolutie in de verhoudingen wilden — dan is het duidlijk, dat ze beiden hun huidige positie moes-

ten prijsgeven, en een president en een minister, die **niet** bekeerd zouden zijn, hun plaats konden innemen. Het is een waandenkbeeld, te veronderstellen, dat een vorst, een minister, van boven af, maar eens even heel de samenleving zou kunnen ómwerpen.... De maatschappij is als een pyramide, en die kan alleen omwentelen aan de basis, van onder op — en niet aan de top.

Bovendien is de mens in economische zaken.... een „homo oeconomicus", een economisch wezen. Zijn belang dicteert zijn handelingen op dit terrein. Men heeft gezegd, dat een kapitalist alleen te bekeren valt.. nadat de gemeenschap hem onteigend heeft. Opheffing van de privaat-eigendom, zonder dat de bezitters zich daartegen verzetten, is een utopie. Met verzet heeft men dus rekening te houden.

Onze strijd.

Daarom ook, omdat de strijd onvermijdelijk is, zal elke verandering in de samenleving een botsing tussen machten, zijn, een verschuiving van die macht. Ook ons ideaal — dat een ander is dan dat der Bellamisten — heeft die steun nodig van een macht, die het kan verwerkelijken. En we zien als enige macht die der arbeidersklasse. Niet omdat de arbeiders beter en wijzer zijn dan anderen, maar omdat de macht in de samenleving **niet** ligt in het parlement, **niet** op straat, doch in de **bedrijven.** Hebben **de bourgeois** die, dan oefenen zij de macht uit. Heeft de **gemeenschap** ze, dan zijn de kapitalisten machteloos. Wie zal echter die gemeenschap vertegenwoordigen, wie „een macht" kunnen zijn in haar dienst? **De arbeiders,** omdat die in de bedrijven een economische-machtsfactor zijn. De nieuwe maatschappij wordt moeizaam uit de oude ge-

boren, en slechts de arbeidersklasse kan haar oplossen. Dit is de „revolutie" — de verschuiving in de machtsverhoudingen, het opheffen van de privaat-eigendom, het likwideren van de macht der bankiers, en het vormen van nieuwe gemeenschapsorganen: de bedrijfsraden en de distributie-cooperaties, **waarop de macht over produktie en distributie overgaat.** Dat daarmee de staat wordt uitgeschakeld als gezagsapparaat, spreekt van zelf. Vele organisaties, die nù tot de staat behoren, blijven voortbestaan — die van onderwijs, waterstaat, posterijen, spoorwegen enz. — maar de staat als gezags- en geweldsapparaat verliest zijn basis. Alleen in een staatloos, een anarchistisch socialisme ligt de regeling van en de macht over produktie en distributie werkelijk bij het werkende volk. De regelingen kunnen getroffen worden op vergaderingen, congressen, en de meerderheid zal hierbij wel de doorslag geven. We zijn ons er zeer zeker van bewust, dat die meerderheid ongelijk kan hebben. Maar het zou onrechtvaardiger zijn, indien een minderheid haar wil aan de meerderheid zou kunnen opleggen. Toch, om de fouten der meerderheid te verbeteren, eisen we vrijheid van meningsuiting, van critiek, van vergaderingen.... en eisen we vooral, dat **alleen** in economisch-politieke kwesties, die **heel** de gemeenschap raken, de meerderheid beslist, en dat **geen** bindende regelen worden ontworpen voor huwelijks- en liefdeleven, voor kunst en cultuur, voor het besteden van de vrije tijd enz.

Zijn ook in een vrij-socialistische maatschappij functionnarissen nodig, goed.... maar ze zullen onder onmiddelijke controle van de werkers staan, ten allen tijde afzetbaar, uitvoerende wat is besloten door de

gemeenschap, die ze vertegenwoordigen. Alleen de grootst mogelijke contrôle, critiek, openbaarheid en deelneming der gemeenschap kan misbruik van macht verhinderen.

Op deze nieuwe grondslag nu kunnen alle organismen veranderd worden. Dat zal een lang proces zijn, een evolutionnaire wijziging. De maatschappij is geen ding, dat men uit elkaar haalt en weer ineen zet, maar een levend proces, dat geen seconde kan stilstaan. Onze doeleinden zijn klaar: op een grondslag van vrij-socialisme.... een afsterven van het geld, en een naderen van deze idee: men werkt gedurende een aantal uren daags — men verbruikt naar zijn behoeften. Dit beduidt, dat feitelijk de macht niet ligt bij de voortbrengers, maar bij de verbruikers (die natuurlijk slechts **erkende** verbruikers zijn, indien ze ook arbeiden). Maar de „macht aan de verbruikers" betekent, dat dezen, — door middel van hun distributie-coöperaties — opgeven, welke hun behoeften zijn, en deze opgaven zijn leiddraad voor de produktie. De „bestellingen" zijn de „opdrachten" bij de voortbrenging. Ook wordt hierdoor de vrijheid der verbruikers vergroot, en de maatschappelijke vrijheid in het algemeen gewaarborgd.

Zouden we een afsluitend, volkomen voltooid beeld kunnen geven van een vrij-socialistische maatschappij? Nimmer, omdat ook zo'n samenleving in voortdurende beweging is. En we eindigen met een citaat van een vrouw, die geen geestverwante was in engeren zin, en wier oordeel we in dit opzicht toch onderschrijven — met een citaat van **Rosa Luxemburg.** Ze schreef in haar critiek op het bolsjewisme het volgende:

„Verre daarvan, een som van klaargemaakte recep-

ten te zijn en van voorschriften, die men slechts heeft toe te passen, is de praktische verwezenlijking van het socialisme als een economisch, sociaal en rechtssysteem iets, dat volkomen in de nevelen der toekomst ligt. Wat we in ons program bezitten, zijn slechts enkele grote wegwijzers, die **de richting** aangeven, waarin de maatregelen moeten worden gezocht, ongeveer, wat we allereerst ter zijde hebben te stellen, om de weg vrij te maken voor de socialistische economie. . . . Van welke aard daarentegen de duizend concrete praktische, grote en kleine maatregelen zijn, om de socialistische grondstellingen door te voeren in de economie, het recht, in alle maatschappelijke verhoudingen — daarvoor geeft geen enkel socialistisch partijprogram en geen socialistisch leerboek een oplossing. Dat is geen gebrek, doch juist de voorsprong van het wetenschappelijk op het utopisch socialisme. Het socialistisch maatschappij-systeem moet en kan slechts zijn een historisch produkt, geboren uit de eigen school der ervaring, in het uur der vervulling, uit het proces ener levende geschiedenis. . . . Is dat echter zo, dan is het duidelijk, dat het socialisme, zich naar zijn natuur, niet laat patenteren, **niet op bevel laat invoeren.** Het heeft als voorwaarde een reeks machtsmaatregelen, tegen eigendom enz. Het negatieve, de afbraak, kan men decreteren — de opbouw, het positieve, **niet.** Nieuwland. Duizend problemen. Slechts ervaring is in staat, te verbeteren en nieuwe wegen te openen. Slechts onbelemmerd bruisend leven stort, zich uit in duizend nieuwe vormen, improvisaties, 't bezit, schepenende kracht, verbetert zelf alle misgrepen. . . ."

En daarom eist ze „intensieve scholing der massa, en verzameling der ervaringen, die zonder politieke

vrijheid niet mogelijk is. Vrijheid alleen voor de aanhangers der regering, slechts voor leden van de partij — al mogen ze nog zo talrijk zijn — is geen vrijheid. Vrijheid is altijd vrijheid voor andersdenkenden. Niet van wege het fanatisme der „gerechtigheid" — doch omdat al het leerzame, heilzame en reinigende der politieke vrijheid van haar wezen afhangt en haar uitwerking mist, indien de „vrijheid" tot een privilege wordt."

Ook wij zien slechts heil in een rijk — gevarieerd proces van sociale vervorming met behoud ener vrijheid, die géén staatssocialisme ons zou kunnen waarborgen. Daarom vinden we in het naïeve, maar geheel op het staatsgezag gebaseerde stelsel-Bellamy, een niet-ongevaarlijke utopie.

Febr. 1936.